

УДК: 94(477.83/.86):392"1900-1914"

А. З. Королько

КОЗАЦЬКІ ТРАДИЦІЇ І СИМВОЛІКА У СІЧОВОМУ РУСІ ПОКУТТЯ ПОЧАТКУ ХХ СТ.

У статті проаналізовано передумови вибору козацьких традицій в організації січового руху Покуття, охарактеризовано головні принципи і засади козацького самоврядування молодіжних товариств краю, показано особливості формування козацької символіки, висвітлено перебіг загальнокрайових січових свят.

Ключові слова: Галичина, Покуття, «Січ», січовий рух, козацька символіка, традиція.

Початок ХХ ст. ознаменований піднесенням національної свідомості галицької молоді. Завдо до початку Першої світової війни формується широка парамілітарна діяльність густої мережі пожежно-руханкових товариств «Січ». З «Січами» близько пов'язані імена відомих людей І. Франка, В. Стефаніка, О. Кобилянської, Лесі Українки, М. Коцюбинського та багато інших. Січовий рух був започаткований на Покутті, фундатором творення якого став Кирило Трильовський. Перша «Січ» заснована 1900 р. у с. Завалля Снятинського повіту. У ході формування січових осередків взято за зразок устрій Запорозької Січі з її демократичними засадами.

У пропонуваній статті Покуття окреслене територіями Снятинського, Городенківського, Тлумацького, північно-східної частини Тисменицького, більшості Коломийського (без південної частини) районів Івано-Франківської області. На той час до складу Покуття входили Снятинський, Коломийський, Городенківський і Товмацький (Тлумацький) повіти Австро-Угорської імперії. Певні труднощі у визначенні кордонів регіону пов'язані зі специфікою географічного розташування і локалізацією його меж істориками, етнологами, географами, мовознавцями [1; 2; 3; 4; 5; 6].

Важливим джерелом для дослідження означеної проблеми є мемуари. Найціннішим джерелом є спогади Кирила Трильовського, де він детально описав січовий рух початку ХХ ст. Комплексною працею мемуарного характеру є пропам'ятна книга-альманах «Січей» «Гей, там на горі «Січ» іде», впорядкована сином К. Трильовського Петром і видана в Канаді [7]. До спогадів учасників слід підходити обережно, адже у них трапляються неточності, інколи спотворення деяких фактів і явищ.

У часи незалежної Української держави з'явилося чимало публікацій з вивчення даної проблеми. Розглядаючи український молодіжний рух початку ХХ ст., торкаються діяльності товариства «Січ» І. Андрухів [8], О. Вацеба [9], М. Трофим'як [10]. Вагомий внесок у дослідження окремих аспектів січового руху на Покутті здійснили О. Добржанський [11], І. Монолатій [12; 13], П. Арсенич [14], М. Лазарович [15], М. Литвин, К. Науменко [16]. Проте найбільше уваги приділив висвітленню цієї проблеми чернівецький історик Микола Гуйванюк, який розглянув передумови зародження січового руху, простежив утворення перших «Січей» у Галичині й Буковині, розкрив його структуру, протипожежну та гімнастичну діяльність, соціально-економічну, політичну та культурно-освітню роботу [17; 18].

Активно організовуються і проводяться всеукраїнські і регіональні науково-практичні конференції на теренах Покуття. Слід виокремити конференції присвячені 95- і 100-річчю заснування пожежно-гімнастичного товариства «Січ» у с. Завалля Снятинського району (1995 і 2000) [19], пам'яті організатора січово-стрілецького руху в Галичині, генерального отамана Українського січового союзу, голови Української Боевої Управи Кирила Трильовського, яка відбулася 17 травня 2007 р. [20]. У ході проведення цих конференцій провідні науковці Львова, Івано-Франківська, Чернівців, Коломиї і місцеві краєзнавці торкалися різних аспектів діяльності січових товариств Галичини.

Метою цієї статті є дослідження козацьких традицій і символіки в січовому русі Покуття початку ХХ ст. Досягнення мети передбачає вирішення таких завдань: з'ясувати передумови вибору козацьких традицій в організації січових товариств краю; охарактеризувати головні принципи і засади козацького самоврядування; показати особливості формування козацької символіки у січовому русі; висвітлити перебіг загальнокрайових січових свят на Покутті, які увібрали в себе найкращі козацькі традиції.

Покуття – це мальовничий закуток Прикарпаття, яке поряд з Гуцульщиною, Бойкіщиною, Опіллям, є частинкою багатого своєю матеріальною і духовною культурою рідного краю. Для Покуття характерний складний і часом трагічний історичний шлях. Знаходячись в центрі Європи на рубежі західної цивілізаційної культури і порубіжжя хижих кочових племен в далекому минулому, тут відбувались нескінченні війни за право панування на цій благодатній землі.

На Покутті перед виникненням і в ранні часи Київської Русі проживало племінне об'єднання білих хорватів. У княжі часи Покуття було малозаселеною частиною Галицького, а пізніше Галицько-Волинського князівства.

З другої половини XIV століття Покуття перебувало у складі Польщі. Після заснування Молдавії (у першій половині XIV століття) воно довгий час було тереном боротьби між нею і Польщею. Війни з Польщею за Покуття розпочав молдавський воєвода Стефан Великий (який двічі нападав на Покуття у

кінці XV – на початку XVI ст. Ці молдавсько-польські війни продовжувались надалі, що спричинили багато лиха місцевому населенню, чимало покутян було захоплено в полон, їх оселили в Молдавії і на Буковині, внаслідок чого там зміцнився український елемент.

Плюндрували Покуття в XV-XVII століттях турецько-татарські завойовники. Зафіксовано турецько-татарські набіги на наші землі 1495, 1497, 1499, 1500, 1513, 1514, 1515, 1516, 1517 рр., а найбільше мусульманські завойовники сплюндрували ці землі 1520 р.

Покуття позначене на європейських мапах кінця XVI – початку XVII ст. Серед них й на спеціальній мапі України Г.-Л. де Боплана в 1650 р., який визначає його частину українських земель *Ukraine pars, quas Rokutia vulgo dicitur* (частина України, що її по-народному називають Покуттям). На ній Г.-Л. де Боплан у склад Покуття вніс також Гуцульщину і позначив 465 населених пунктів. Такої деталізації немає на інших частинах карти, що дає підставу думати про перебування Г.-Л. де Боплана на Покутті [21, с.10; 22, с.106-107].

Не випадковим був вибір козацьких традицій в організації січових товариств краю. Запорізьке козацтво неодноразово проникало на Покуття у XVI-XVIII ст. Наростання селянсько-козацької боротьби на Правобережжі в кінці XVI – на початку XVII ст., викликані передусім повстанням К.Косинського і С.Наливайка. На початку 1590 р. запорізькі козаки почали проникати на Галицьке Поділля, що з північного сходу межувало з Покуттям. Одним із найбільш відомих походів у цьому напрямі здійснили козаки Северина Наливайка в липні-серпні 1594 р. Не згасла пам'ять у місцевих жителів і про перебування запорізьких козаків на теренах Покуття на початку XVII ст., підтвердженням якого був похід на чолі з полковником Топорівським та вступ їх навесні 1613 р. до Коломиї. Історико-географічний регіон став центром розгортання повстання 1648 р. під проводом Семена Височана у ході національно-визвольної війни українського народу середини XVII ст. [21, с.94-98]. З уст в уста передавалася легенда про те, як у 1771 р. сто кінних козаків-запорожців знищили загін з п'ятисот конфедератів, які нещадно грабували та знущалися з покутських селян [23, с.69-70]. Чимало місцевих українців були нащадками козаків, що оселилися в цих краях після ліквідації Запорозької Січі і пам'ятали свій козацький родовід. Дослідник Микола Гуйванюк відзначає, що у с. Завалля на Снятинщині, де була створена К.Трильовським перша новітня «Січ», побутує легенда про заснування цього населеного пункту вихідцями із Запорожжя [18, с.62].

Велику роль в організації творення «Січей» на Покутті здійснив особисто Кирило Трильовський. Його ідеологічні та політичні переконання великою мірою відбилися на характері й напрямках діяльності січових товариств. Він розпочав створення руханково-пожежних (а, за суттю – напіввійськових) товариств «Січ», взявши за зразок устрій Запорізької Січі з її демократичними засадами [21, с.130].

К.Трильовський розробив статут першої заснованої на Покутті «Січі» у с. Завалля Снятинського повіту, який був затверджений владою 8 березня 1900 р. На думку М.Гуйванюка, К.Трильовський за його основу взяв статuti польського та українського «Соколів» [17, с.73]. Статут складався з 22 параграфів, частина з яких ототожнювалась з демократичними принципами козацького самоврядування. Зокрема, найвищим керівним органом товариства «Січ» були загальні збори, які скликалися один раз на рік. Січова старшина, яка мала козацькі назви кошовий, осавул, обозний, писар, скарбник, а також чотири «четарі», засідала раз на місяць. На загальних зборах заслуховувалася інформація про діяльність старшини протягом звітного року [24, арк.23; 25, с.14].

«Січі» у своїй діяльності керувалися такими головними засадами: громадянськість, рівність і товаришність. Січовики один одного називали товаришами, як і колись це робили запорізькі козаки. Практична робота січових громад мала бути побудована на чотирьох китах: відкидання насильницької дій; плекання соборницьких прагнень («Січ» є одна на всю широку Україну. «Гей, Січ – Мати, а Великий Луг – Батько», так співали давно козаки. Чи то під Бескидами, чи над Припетю-рікою, чи над Дніпром, чи на Кубані, чи на Зеленому Клині, чи Америці – скрізь українські працюючі люди мають єднання у своє братство, щоби була одна січова родина»); моральність, чесність, пошана своєї і чужої гідності; вільнодумство («... у громадських справах «Січовик» є демократом і республіканцем, бо не визнає ні царів, ні гетьманів, тільки вільно вибрану народну владу, так само в релігійній справі «Січовик» не визнає ніяких церковних князів, панів, ні інших верховодів») [26, с.92-93].

К.Трильовський розробив спеціальні січові однострої, які увібрали в себе елементи давнього козацького та традиційного галицького одягу. Притягальним для покутських селян були відзнаки січових товариств – ленти. Лента звичайного члена «Січі» була темно червона (малинова), шириною 10 см. Ленти членів старшини були такої самої ширини, тільки у кошового і хорунжого становила 12 см. У членів січової старшини ці козацькі атрибути вирізнялися різнобарвністю кольорів. Лента кошового була синьо-жовта, осавула – синя з жовтими смугами по боках шириною 1,5 см. У писаря – синьо-червона, скарбника – жовто-червона, обозного – зелено-червона. Четарі носили червону ленту, з півтора сантиметровими «пасками» (смугами) по боках різного кольору: у першого четаря – сині, у другого – зелені, у третього – жовті, у четвертого – чорні. Лента хорунжого – синьо-жовта-синя, сурмача і барабанщика – чорна з червоними пасками по боках. Помічники, які не входили у склад

січової старшини, зодягали сині ленти. Ленти виготовляли з вовни (мабуть, овечої), на яких був обов'язково напис жовтого кольору «Січ» з вказівкою назви населеного пункту [25, с.14-15; 27, с.290-291].

Колоритом відзначався і зовнішній вигляд січовиків, зодягнених в однострої, де були увібрані елементи козацького та традиційного галицького одягу. Кожна «Січ» мала притримуватись канонів одягання народної ноші свого села. Проте обов'язковим атрибутом кожного січовика, незалежно де проживає, мав бути дерев'яний топірець (традиція, яка веде свій початок ще з опришківського руху, який зародився у першій половині XVI ст. – А.К.). На капелюсі або шапці члена товариства повинно бути припнуте червоне перо і восьмикутна металева зірка («зоря»), у середині якої дві руки тримали серп – символ селянських робочих рук, обабіч серпа витиснені букви «Р.П.» (Радикальна партія). Уже пізніше, як стверджує К. Трильовський, ці букви могли бути замінені на «У.С.С.», що означало Український Січовий Союз [25, с.15].

Важливим елементом січової атрибутики вважався прапор. Січові прапори, як і на Запорізькій Січі, були малинового кольору. З одної сторони прапору було зображення або українських гетьманів (Б. Хмельницький, П. Дорошенко), або видатних діячів XIX ст. (Т. Шевченко, М. Драгоманов), або руський герб «лев, що спирається на скалу» [25, с.25-26]. Свідчення стосовно оформлення січових прапорів подав коломийський часопис «Запорожець»: «Під зображенням напис «Січ в...» (замість крапок – назва місцевості). На зворотному боці хоругви – січовий знак: восьмикутна січова зірка, у середині якої зображення двох рук, які в «братерській злуці» тримають серп. Під зображенням напис «В єдності» або «Бодрімся!» На держак хоругви прикріплювалася синьо-жовта стрічка... Держак хоругви – 3,5 метри» [28, с.94].

Кирило Трильовський планував ввести під час організації відкриття загальнокрайових січових свят урочистий винос клейнодів, де мав звучати козацький марш. Однак це не вдалося втілити у життя через початок Першої світової війни [25, с.26].

Під час січових свят найактивнішим діячам січового руху К. Трильовський надавав право додатково носити прізвисько одного з героїв-запорожців. Зокрема, кошовий покутського села Іллінці Снятинського повіту Іван Мойса отримав козацьке прізвисько Гонта [25, с.26]. Гринь Забитовський, організатор спортивних змагань керування човнами на бистроплинній річці Дністер у с. Петрилів Товмацького повіту, мав прізвисько Чайка [29, с.185-188].

Покуття було осердям організації повітових і загальнокрайових січових свят – п'ять з шести таких заходів відбулись у Коломиї (1902, 1903, 1906, 1909 рр.) і Снятині (1912 р.). Усі вони проходили за сценарієм козацьких дійств. Зупинимось на характеристиці повітового свята у Снятині (1904 р.) та двох останніх загальнокрайових січових торжеств у Коломиї (1909 р.) і Снятині (1912 р.).

31 липня 1904 р. у Снятині урочисто пройшло повітове січове свято, яке відбулося на передмісті Балки. Вели віче письменник В. Стефаник, керівники січового руху К. Трильовський та І. Дутчак. Народні збори закінчились співом патріотичних козацьких і січових пісень. Опісля цього розпочався похід з Балок до сусіднього с. Микулинці, передмістя Снятина. У лузі на широкому майдані грала музика, співав хор м. Снятин, відбулися показові виступи «Січей» Покуття осередків Залуччя, Джурова, Тростянця, Іллінець, Микулинця та інших сіл. Влада всяко протидіяла проведенню свята. Не можна було одягати січові відзнаки, заборонили мати топірці, а у «Січі» з с. Устя Снятинського повіту поліція ще при вступі в Снятин вилучила «23 штуки цієї «небезпечної зброї» [30, с.21-23].

Захоплююче пройшло січове торжество 31 травня 1909 р. у Коломиї, присвячене 200-річчю Полтавської битви. Звучали пісні на козацьку тематику, одна з яких прославляла гетьмана І. Мазепу:

*Слава, слава, слава Мазепо!
«Січ» іде, «Січ» іде, «Січ» іде з Чорногори!
Україна встає, Україна гуде –
«Січ» іде і клекаче як море!..*

На святковому концерті перебували відомі українські громадсько-політичні і культурно-освітні діячі К. Трильовський, М. Павлик, Л. Бачинський, І. Макух, В. Стефаник, М. Коцюбинський. Готуючись до цього січового свята, Кирило Трильовський звернувся до українського патріота в Катеринодарі (сьогодні м. Краснодар Російської Федерації) на Кубані з проханням прислати музичні ноти для оповіщення вигуку, яким колись запорізькі козаки скликували військову раду. Ноти вчасно надійшли і передані диригентові міського оркестру Коломиї [25, с.44].

Після святкового концерту проведена урочиста хода «Січей» під керівництвом наказного отамана Івана Сандуляка, який їхав на коні з позолоченою булавою в руці. Його супроводжували на конях отамани повітових «Січей» Покуття і Буковини із срібними пірначами в руках, керівники «Головного Січового Комітету». На великому січовому майдані поблизу р. Прут молоді люди з різноманітних осередків «Січей» виконували спортивні козацькі вправи. У часописі «Хлопська правда» відзначалось: «Гетьман Мазепа з прапору Повітової Січі в Коломиї здивовано глядить на це козацьке завзяття, радується око, що козацька охота і по 200 роках не пропала...» [31].

12 липня 1912 р. у Снятині відбулося «Шосте січове свято». Як і попереднє дійство, розпочалось з урочистої ходи у передмісті Балки. Очолив похід наказний отаман свята Микола Корж, який тримав у руці січову булаву. Ліворуч отамана їхав на коні в січовім однострою і з топірцем в руці Кирило Трильовський, праворуч М. Коржа – командант січових вправ Дмитро Федасюк. Спеціально на це січове свято К. Трильовський замовив у Відні прапор, у центрі якого виднілась жовта січова восьмикінчаста січова зоря, а під нею – руки, що тримали серп. В голові колони хоругву тримав кінний хорунжий. На Балках січовими осередками Покуття були показані фізичні вправи, звучали патріотичні пісні і промови [32, с.125-126].

Серед запрошених представники польських і чеських партій, делегати чеських і словацьких молодіжних товариств «Сокіл», але особливу увагу викликав «гість із Запоріжжя», делегат «Просвіти» з села Мануйлівка Катеринославської губернії Хома Сторубель [25, с.49-50]. Дмитро Дорошенко згадував, що «його поява (Хоми Сторубля – А.К.) у справжньому козацькому одязі зробила на з'їзді сенсацію» [33, с.150]. Згодом він став активним пропагандистом січової ідеї в Наддніпрянській Україні [17, с.185].

Звернення до козацьких традицій простежуємо в численних січових піснях. Батько «Січі» Кирило Трильовський, маючи поетичний хист, став автором першої пісні-маршу «Гей, там на горі Січ іде». Її маршовий піднесений ритм, героїчність імпонували січовикам. К. Трильовський мав псевдонім Клим Обух, під яким з'явилась низка його популярних поетичних творів «Січова пісня» («На улиці сурма грає»), «Січова пісня» («Ой зацвила черемшина, з неї цвіт приупав...»), також автор текстів маршових пісень «Про Січ славу – Запороже...», «Гой, Чорногора зраділа!..» [34, с.427]. У пісні, написаній з нагоди заснування Завальської «Січі» 1900 р., автор наголошував:

*Нехай знають воріженьки,
Що козацький дух не вмер.
Що як давно процвітав він,
Так цвіте він і тепер... [35, с.58].*

Серед найвідоміших поетів-січовиків були Роман Купчинський, Левко Лепкий, Василь Пачовський, Микола Голубець, Юрій Шкрумеляк, Василь Бобинський, Микола Угрин-Безгрішний, Юліан Назарак, Антін Лотоцький, Михайло Гаворонський та інші.

Низка публікацій на козацьку тематику друкувалась в січових виданнях «Зоря», «Отаман», «Запорожець», «Січові вісті», а також газетах «Буковина» та «Громадський голос», що їх регулярно передплачували січові читальні. Тут у доступній формі подавалися відомості про історичне минуле українського народу, розкривалися славні сторінки козацької минувшини.

Таким чином, проаналізувавши козацькі традиції і символіку у січовому русі Покуття початку ХХ ст., можна зробити наступні висновки:

козацькі звичаї і традиції, які увібрали в себе січові товариства Покуття, пов'язані з проникненням запорізького козацтва на територію Західного і Поділля і Прикарпаття у кінці ХVI – ХVII ст. Народ передав з вуст у уста легенди про перебування козаків на Покутті. Чимало місцевих українців були нащадками козаків, що оселилися в цих краях після ліквідації Запорозької Січі і пам'ятали свій козацький родовід;

– для товариств краю були характерними чесноти, типові для Запорізької Січі, – громадянськість, повага до закону, рівність, товариськість, моральність, пошана до своєї і чужої гідності;

– місцеві січові осередки використовували козацькі елементи одягу, важливе значення надавалось зовнішньому оформленню – за прикладом Запорозької Січі жителі краю мали козацькі клейноди;

– загальнокрайові січові свята увібрали в себе найкращі традиції зібрань козацьких рад ХVI-ХVIII ст. – здійснювалась урочиста хода, показувались фізичні вправи, звучали патріотичні пісні і промови.

Січовий рух, який особливо розвинувся на Покутті на початку ХХ ст., став каталізатором тогочасного українського національного руху. Діяльність товариства «Січ» посприяли кристалізації і формуванню військово-політичної формації – Українське Січове Стрілецтво, яке стало першорядною бойовою одиницею в роки Першої світової війни. Через «Січі» пройшли десятки і сотні молодих жителів краю, які на все життя зберегли січову виправку, високу моральність та громадську активність. Саме вони прийняли участь у визвольних змаганнях українського народу 1918-1923 рр.

Джерела та література

1. Глушко М. Історико-етнографічне районування Галичини: сучасний стан / М. Глушко // Карпати. Людина. Етнос. Цивілізація. – 2009. – №1. – С.8-17.
2. Етнічні землі. Покуття // Заставний Ф.Д. Українські етнічні землі. – Львів, 1993. – С.162-163.
3. Ісаєвич Я. Покуття / Ярослав Ісаєвич // Довідник з історії України. А-Я / за заг. ред. І. Підкови, Р. Шуста. – 2-е вид., доопр. і доп. – К., 2001. – С.589.
4. Паньків М. Етнографічний територіальний поділ Івано-Франківщини: перехідні зони / М. Паньків // Етнос і культура. – 2008. – №4/5. – С.162-169.
5. Паньків М. Покуття / Михайло Паньків // Жовтень. – 1987. – №2. – С.100-104.

6. Покуття; Покутяни // Енциклопедія Українознавства. – Т.6. – Львів, 1996. – С.2153-2156.
7. Гей, там на горі «Січ» іде!.. Пропам'ятна книга Січей / Ред. П. Трильовський. – Едмонтон, 1965. – 432 с.
8. Андрухів І. Українські молодіжні товариства Галичини: 1861-1939 рр. / Ігор Андрухів. – Івано-Франківськ, 1994. – 72 с.
9. Вацеба О. Нарис з історії західноукраїнського спортивного руху / О. Вацеба. – Івано-Франківськ : Лілея – НВ, 1997. – 230 с.
10. Трофим'як Б. Гімнастично-спортивні організації в національно-визвольному русі Галичини (друга пол. XIX – перша пол. XX ст.) / Б. Трофим'як. – Тернопіль : Економічна думка, 2001. – 694 с.
11. Добржанський О. Національний рух українців Буковини другої половини XIX – початку XX ст. / Олександр Добржанський – Чернівці : Золоті литаври, 1999. – 574 с.
12. Монолатій І. Образ власного війська у становленні українського національного руху / І. Монолатій // Лицарі рідного краю: січово-стрілецька традиція в історії, культурі та мистецтві України XX століття / Матеріали Всеукраїнської науково-теоретичної конференції, присвяченої пам'яті організатора січово-стрілецького руху в Галичині, генерального отамана Українського січового союзу, голови Української Боевої Управи Кирила Трильовського, 17 травня 2007 р. / Упор., ред. І. Монолатія. – Коломия : Вік, 2007. – С.9-34.
13. Монолатій І. Українські легіонери. Формування та бойовий шлях Українських Січових Стрільців, 1914-1918 рр. / Іван Монолатій. – К. : Темпора, 2008. – 88 с.
14. Арсенич П. Засновник «Січі» Кирило Трильовський / Петро Арсенич. – Івано-Франківськ : Лілея – НВ, 2000. – 76 с.
15. Лазарович М. Легіон українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба / М. Лазарович. – Тернопіль : Джура, 2005. – 592 с.
16. Литвин М. Історія галицького стрілецтва / М. Литвин, К. Науменко. – Львів : Каменяр, 1990. – 200 с.
17. Гуйванюк М. Січовий рух у Галичині й Буковині (1900-1914) / Микола Гуйванюк. – Чернівці : Зелена Буковина, 2009. – 254 с.
18. Гуйванюк М. Козацькі традиції в січовому русі Галичини й Буковини початку XX ст. / Микола Гуйванюк // Ямгорів. Літературно-краєзнавчий мистецький альманах. – Снятин : Видавничо-друкарська фірма «Прут-Принт», 2005. – С.61-65.
19. «Завальська «Січ» – початок масового руху національно-патріотичних сил за відродження української державності. Матеріали науково-теоретичної конференції. 25 березня 1995 року с. Завалля Снятинського району Івано-Франківської області. – Снятин : Видавничий відділ «Над Прутом», 1995. – 96 с.
20. Лицарі рідного краю: січово-стрілецька традиція в історії, культурі та мистецтві України XX століття. / Матеріали Всеукраїнської науково-теоретичної конференції, присвяченої пам'яті організатора січово-стрілецького руху в Галичині, генерального отамана Українського січового союзу, голови Української Боевої Управи Кирила Трильовського, 17 травня 2007 р. / Упор., ред. І. Монолатія. – Коломия : Вік, 2007. – 312 с.
21. Покуття. Історико-етнографічний нарис. – Львів : Манускрипт – Львів, 2010. – 456 с.
22. Королько А. Покуття на стародавніх картах Європи другої половини XVI – першої половини XVII ст. / Андрій Королько // Наукові праці : Науково-методичний журнал. – Вип.127. – Т.140. Історичні науки. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. – 164 с. – С.106-112.
23. Петруняк М. Перебування запорожців на Покутті // Городенщина / ред. М. Марунчак. – Нью-Йорк – Торонто – Вінніпег, 1978. – С.69-70.
24. Державний архів Чернівецької області. – Ф.3. – Оп.2. – Спр.21411.
25. Трильовський К. З мого життя... (Уривок зі спогадів) / Кирило Трильовський // Гей, там на горі «Січ» іде! / Ред. П. Трильовський. – К. : ВІПОЛ, 1993. – С.13-77.
26. Коберський К. Дух «Січ» / Карло Коберський // Гей, там на горі «Січ» іде! / Ред. П. Трильовський. – К. : ВІПОЛ, 1993. – С.92-95.
27. Марунчак М. Січовий рух Покуття і Городенщини / М. Марунчак // Городенщина. Історично-мемуарний збірник. Факсимільне видання. / Наукове товариство ім. Шевченка. Серія Український архів. – Т.ХХХІІІ. – Нью-Йорк – Торонто – Вінніпег, 1978. – 864 с. – С.290-303.
28. Запорожець (Коломия). – 1903. – С.94.
29. Макух І. Січовий рух в Товмачині (Уривок зі спогадів «На народній службі») / Іван Макух // Гей, там на горі «Січ» іде! / Ред. П. Трильовський. – К. : ВІПОЛ, 1993. – С.185-188.
30. Зоря (Коломия). – 1904. – №8.
31. Хлопска Правда (Коломия). – 1909. – Ч.11.
32. Харитон В. Снятин над Прутом. Частина перша. Нариси історії міста та околиць від найдавніших часів до початку XX століття / В. Харитон, М. Тимофійчук. – Снятин : Видавничо-друкарська фірма «Прут Принт», 2003. – 224 с.
33. Дорошенко Д. Мої спомини про давнє минуле / Д. Дорошенко. – Манітоба : Тризуб, 1949.
34. Королько А. Література / А. Королько, С. Хороб // ЗУНР, 1918-1923 : Ілюстрована історія. – Львів – Івано-Франківськ : Манускрипт-Львів, 2008. – 524 с.
35. Січовий співаник / упорядник К. Трильовський. – К. : ІС Глобус, 1992. – 64 с.

Королько А. З. Казаческие традиции и символика в сечевом движении Покуття начала XX века

Анализируются причины выбора казацких традиций в организации сечевого движения на Покутье, раскрываются основные принципы казачьего самоуправления молодежных обществ, показано признаки формирования казацкой символики, освещены региональные сечевые празднества.

Ключевые слова: Галичина, Покутье, «Сеч», сечевое движение, казацкая символика, традиция.

Korolko A. Z. Cossack traditions and symbolics in sich movement of Pokuttya in the beginning of the 20th century

The article analyzes the prerequisites of choice of Cossack traditions in the organization of the Sich movement in Pokuttya, characterizes the main principles of the Cossack municipality of the youth organizations of the region, shows the features of the Cossack symbolics, highlights the process of all-regional Sich holidays.

Keywords: Galicia, Pokuttya, «Sich», Sich movement, Cossack symbolics, tradition.

УДК: 94(477)''1914-1915''

Ю. В. Берестень

АЛЬТЕРНАТИВНА СЛУЖБА МЕНОНІТІВ У ЛІСНИЦТВАХ ЦАРСЬКОЇ РОСІЇ НА ПОЧАТКУ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (ЛИПЕНЬ 1914 – СІЧЕНЬ 1915 РОКУ)

У статті проаналізовано особливості проходження представниками менонітських громад Півдня Російської імперії альтернативної служби менонітів в лісництвах на початковому етапі Першої світової війни (липень 1914 – січень 1915 рр.). Особлива увага приділена проблемам адаптації лісної служби менонітських колоній країни до суспільно-політичних реалій та потреб військового часу в даний період.

Ключові слова: меноніти, Перша світова війна, лісна служба, лісництва.

Історія менонітів Півдня України впродовж значного періоду часу перебувала на периферії дослідження вітчизняного історіографічного процесу, що було наслідком ідеологічного табування наукової розробки даної проблематики. В останні роки спостерігається активний процес динамічного розгортання академічних студій, пов'язаних з дослідженням соціальної, господарсько-економічної та суспільно-політичної історії менонітської спільноти Півдня України. Попри вагомий ґрунтовний історіографічний доробок, окремі сюжети суспільно-політичного життя менонітської спільноти початку ХХ століття випали з дослідницького поля сучасної евристики. До таких малознаних аспектів історії менонітських конгрегацій варто віднести лісну службу менонітів в роки Першої світової війни, яка на відміну від санітарної, знайшла лише фрагментарне висвітлення у не чисельних розвідках та дослідженнях закордонних авторів [1; 2; 6; 8; 29].

Сучасна історіографія лише побіжно фіксує факт служби менонітів в даний період у 8 лісництвах європейської та азійської частини Російської імперії, докладно не зупиняючись на її особливостях та обставинах, описово відзначаючи тільки поодинокі сюжети та окремі епізоди [1; 2; 6; 7; 8]. Поза фокусом дослідницької уваги лишаються проблеми організації призову колоністів-резервістів та новобранців-ратників до лісництв Російської імперії, умови та сам перебіг проведення мобілізаційного призову й несення лісової служби на початковому етапі [2; 6; 8]. Мета даної статті полягає в дослідженні та аналізі суспільно-політичних, соціально-господарчих аспектів лісової служби менонітів на початковому етапі Першої світової війни (липень 1914 – січень 1915 рр.).

Перша світова війна зумовила початок якісно нового періоду історії менонітської спільноти Російської імперії, який характеризувався кардинальною зміною ставлення російського суспільства та влади країни до менонітських конгрегацій та їх колонізаційних соціально-економічних та господарчих здобутків.

Презентація політичної лояльності російському царату з боку колоністів в даний період здійснювалась шляхом активної участі населення колоній в чисельних широкомасштабних патріотичних акціях та заходах, ініційованими державними органами управління з метою забезпечення високої обороноздатності країни, піднесення загальних патріотичних настроїв та почуттів, в тому числі й шляхом організації масової мобілізації колоністів-резервістів.

На момент початку світового збройного конфлікту менонітськими конгрегаціями був накопичений значний адміністративний та соціальний досвід організації та проходження альтернативної військової служби в лісництвах царської Росії. Так, впродовж останньої чверті ХІХ століття громадами менонітів було створено в низці лісництв Півдня України розгалужену соціально-побутову та господарську інфраструктуру необхідну для нормального функціонування особового складу: збудовано власним коштом приміщення казарм, будинки економів й відповідні господарчі споруди: льохи, артезіанські криниці, хліви, стайні, возовні; завезено сільськогосподарський реманент, тяглову та велику рогату худобу [1, с.91-94; 3; 4]. Напередодні Першої світової війни менонітськими конгрегаціями був накопичений значний організаторський досвід роботи пов'язаний з призовом та проходженням строкової альтернативної служби членами громад менонітів. На початку війни альтернативну службу в 8 лісництвах царської Росії проходило 1204 особи [6, с.163; 2, с.87].